

Maktabgacha ta'limda multimediali ertak terapiyasining tarbiyaviy salohiyatini oshirish

Niyazova Zumrad Akramovna

Annotatsiya: ushbu tadqiqotda maktabgacha ta'lim jarayonida multimediali ertak terapiyasining bolalar shaxsiy rivojlanishiga ta'siri, uning tarbiyaviy va psixologik salohiyati, shuningdek, raqamli muhitda mazkur texnologiyani joriy etishning pedagogik imkoniyatlari o'rganildi. Maktabgacha yoshdagi bolalarda ertak obrazlari orqali emotsional muvozanatni tiklash, ijtimoiy adaptatsiyani rivojlantirish va axloqiy qadriyatlarni shakllantirishning zamonaviy shakli sifatida multimediali ertak terapiyasi tizimi ishlab chiqildi. Tadqiqotning asosiy yangiligi sifatida "Raqamli ertak terapiyasi" moduli taklif etilib, milliy ertaklar asosida virtual ta'lim muhiti yaratildi. Ushbu modul orqali tarbiyachi bolalarning shaxsiy his-tuyg'ularini aniqlab, ularni ijobiy tomonga yo'naltirish imkoniga ega bo'ladi. Ilmiy ishning natijalari raqamli pedagogika, psixologik terapiya va xalq og'zaki ijodi integratsiyasi asosida ta'lim-tarbiyada yangi bosqichni belgilaydi.

Kalit so'zlar: maktabgacha ta'lim, multimediali ertak terapiyasi, raqamli muhit, vatanparvarlik, emotsional muvozanat, ijtimoiy adaptatsiya, milliy ertaklar, virtual ta'lim muhiti.

KIRISH

Zamonaviy maktabgacha ta'lim tizimida bolalar shaxsini har tomonlama rivojlantirishda psixologik barqarorlik, emotsional muvozanat va ijtimoiy moslashuv muhim pedagogik vazifa sifatida e'tirof etiladi. XXI asrning raqamli texnologiyalar davrida bola ruhiyatiga ta'sir etuvchi vositalar ko'paygan sari, ularning to'g'ri boshqarilishi zaruratga aylanmoqda. Shu nuqtai nazardan, xalq og'zaki ijodi – ertaklar – bolalik davridagi eng tabiiy va samarali tarbiyaviy vosita hisoblanadi. Ammo an'anaviy og'zaki shakl zamonaviy o'quv muhitida bolalar diqqatini yetarli darajada tortmay qolgan. Shu bois "multimediali ertak terapiyasi" konsepsiyasi raqamli ta'lim sharoitida bolalarning axloqiy, emotsional va kommunikativ rivojlanishini qo'llab-quvvatlovchi yangi pedagogik yo'nalish sifatida shakllandi. Bu yondashuvda audio, video, interaktiv animatsiyalar, virtual reallik elementlari orqali ertaklarning tarbiyaviy mohiyati kuchaytiriladi. Tadqiqotning dolzarbligi shundan iboratki, u nafaqat ta'lim jarayonining texnik tomonini, balki bola shaxsining ichki psixologik muvozanatini ham inobatga olgan kompleks tizimni taklif etadi. Tadqiqotning maqsadi –

maktabgacha yoshdagi bolalarda ertaklar orqali emotsional muvozanatni mustahkamlash, ijtimoiy adaptatsiyani rivojlantirish hamda milliy qadriyatlarga asoslangan tarbiya modelini yaratishdir.

MATERIALLAR VA METODLAR

Tadqiqot metodologiyasi maktabgacha ta'lim pedagogikasi, raqamli pedagogika, psixologik terapiya va xalq pedagogikasining integratsiyasi asosida qurildi. Asosiy tadqiqot materiali sifatida O'zbekiston xalq ertaklari ("Zumrad va Qimmat", "Alpomish", "Boy-bola va kambag'al", "Tilla baliqcha") hamda zamonaviy multimediali ta'lim vositalari (AR animatsiyalar, audio-vizual dasturlar, interaktiv o'yinlar) tanlandi. Eksperimental sinov ishlari Andijon, Namangan va Farg'ona viloyatlaridagi 12 ta maktabgacha ta'lim tashkilotida olib borildi. Tadqiqotda 5–6 yoshli 280 nafar bola ishtirok etdi. Har bir guruh uchun 16 haftalik "Raqamli ertak terapiyasi" dasturi ishlab chiqildi. Metodlar tizimi quyidagilardan iborat bo'ldi: kuzatuv, psixologik diagnostika (emotsional rezonans testlari), so'rovnoma, pedagogik eksperiment, tahlil va sintez, kontent-analiz hamda komparativ tahlil. Dastur doirasida har hafta bolalarga interaktiv ertak tinglash, obrazni rolli o'yin orqali ifodalash va his-tuyg'ularni raqamli chizma orqali aks ettirish vazifalari berildi. Har bir mashg'ulotdan so'ng tarbiyachi bolalarning emotsional o'zgarishlarini maxsus "hissiy karta" asosida qayd etib bordi. Metodik asos sifatida L.S. Vigotskiy, J. Piajé, E. Erikson, Z. Freyd, O'zbekiston olimlari – M. Yuldasheva, G. Jalilova, S. To'xtayeva asarlarida keltirilgan rivojlantiruvchi ta'lim tamoyillari olindi.

NATIJALAR

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, multimediali ertak terapiyasi qo'llanilgan eksperimental guruh bolalarida emotsional barqarorlik darajasi 28 foizga, ijtimoiy moslashuv ko'rsatkichlari 32 foizga, o'zini anglash va his-tuyg'ularni boshqarish qobiliyatlari esa 36 foizga oshgan. Taqqoslovchi nazorat guruhida esa bu ko'rsatkichlar mos ravishda 10–12 foiz atrofida bo'lgan. Tahlillar shuni tasdiqlaydiki, ertaklarni multimediali shaklda qabul qilgan bolalar nafaqat axloqiy mazmunni chuqurroq anglagan, balki obrazlarga nisbatan empatiya hosil qilgan. Masalan, "Zumrad va Qimmat" ertagini tinglash jarayonida qizlarning 78 foizi adolat va mehnatsevarlik haqida ijobiy fikr bildirgan, "Boy-bola va kambag'al" ertagidan so'ng esa bolalarning 63 foizida saxovatlilik hissi kuchaygan. Bundan tashqari, "Raqamli ertak terapiyasi" moduli orqali bola o'z his-tuyg'ularini animatsion belgilar orqali ifodalashga o'rgatilganligi sababli nutqiy faollik 41 foizga ortgan. Tarbiyachilar fikricha, bu yondashuv ijtimoiy-psixologik muammolarga ega bolalar uchun ham terapevtik vosita bo'lib xizmat qiladi. Tajriba davomida har bir mashg'ulotdan so'ng bolalar kayfiyatining ijobiy ko'rsatkichlari (kulish, faol qatnashish, muloqotga kirishish) 1–10 balli shkalada o'rtacha 8,4 ballni tashkil etgan. Bu natijalar raqamli ertaklar orqali bola ruhiyatiga ijobiy ta'sir ko'rsatish imkoniyatini ilmiy asosda tasdiqlaydi.

MUHOKAMA

Olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, multimediali ertak terapiyasi nafaqat bolalarning axloqiy tarbiyasida, balki ularning psixologik muvozanatini saqlashda ham samarali vosita hisoblanadi. An'anaviy ertak tinglashda bola faqat passiv tinglovchi bo'lsa, multimediali shaklda u faol ishtirokchi, ijodkor va muallifga aylanadi. Bu jarayon bolada ijodiy tafakkur, empatiya va refleksiya ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Raqamli muhitdagi animatsiya va ovoz effektlari bola tasavvurini faollashtiradi, natijada u obrazlar orqali o'z his-tuyg'ularini qayta ishlaydi. Shu bilan birga, tadqiqot shuni ham aniqladiki, multimediali ertak terapiyasi pedagogdan yuqori darajadagi emotsional nazorat, psixologik sezgirlik va raqamli kompetensiyani talab etadi. Shuning uchun "Raqamli ertak terapiyasi" moduli tarkibida tarbiyachilar uchun maxsus metodik qo'llanma ishlab chiqilishi taklif etildi. Ushbu qo'llanma ertak tanlash, ularni bolalarning yosh va psixotipiga moslashtirish, emotsional aks sado tahlilini o'tkazish, hamda virtual o'yin jarayonida psixologik muvozanatni kuzatish usullarini o'z ichiga oladi. Shuningdek, milliy ertaklarning multimedial versiyalarini yaratishda etnopedagogik yondashuvga alohida e'tibor qaratildi. Chunki xalq ertaklari milliy mentalitet, qadriyat va axloqiy ideallarni o'zida mujassam etgan bo'lib, ularni raqamli muhitda qayta talqin qilish orqali zamonaviy avlodda ma'naviy o'zlikni mustahkamlash mumkin. Shu tariqa, ertak terapiyasi bolani shaxs sifatida shakllantiruvchi, ijtimoiy integratsiyani kuchaytiruvchi kompleks tarbiyaviy vosita sifatida o'z ilmiy asosini topdi.

XULOSA

Tadqiqot natijalari tahliliga ko'ra, multimediali ertak terapiyasi maktabgacha yoshdagi bolalarda emotsional muvozanatni tiklash, ijtimoiy adaptatsiyani rivojlantirish va shaxsiy o'sishni rag'batlantirishda yuqori samaradorlikka ega innovatsion pedagogik texnologiya sifatida o'zini namoyon etdi. "Raqamli ertak terapiyasi" moduli milliy ertaklar asosida yaratilgan virtual ta'lim muhiti bo'lib, bola shaxsining psixologik barqarorligini ta'minlash, his-tuyg'ularni anglash va ularni ijobiy yo'nalishga boshqarish ko'nikmalarini shakllantirishda muhim o'rin tutadi. Ushbu yondashuv tarbiyachilarning raqamli va kommunikativ kompetensiyalarini kengaytiradi, bolalarda esa estetik idrok, empatiya, refleksiya hamda ijodiy tafakkur jarayonlarini faollashtiradi. Milliy ertaklarga asoslangan raqamli modullar o'zbek xalqining boy ma'naviy va madaniy merosini zamonaviy ta'lim vositalari orqali yosh avlod ongiga singdirishning samarali yo'lini taqdim etadi. Shuningdek, tadqiqot amaliy jihatdan maktabgacha ta'lim muassasalarining psixologik xizmat tizimini modernizatsiya qilish, bolalar markazlari hamda maxsus reabilitatsion muassasalar faoliyatiga integratsiyalash imkoniyatini beradi. Shu tariqa, multimediali ertak terapiyasi nafaqat pedagogik texnologiya, balki bola shaxsining ma'naviy, emotsional va ijtimoiy rivojlanishida kompleks ilmiy asosga ega metod sifatida o'z ilmiy-nazariy asosini mustahkamladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YHATI

1. Vygotsky, L.S. *Imagination and Creativity in Childhood*. Cambridge University Press, 2016.
2. Piaget, J. *The Psychology of the Child*. Basic Books, 2000.
3. Erikson, E. *Childhood and Society*. Norton, 1994.
4. Freyd, Z. *Psixologik terapiya nazariyalari*. Toshkent: Fan, 1990.
5. Yuldasheva, M. "Maktabgacha ta'limda psixologik rivojlanish bosqichlari." *Ta'lim taraqqiyoti jurnali*, 2021.
6. Jalilova, G. "Raqamli pedagogika va maktabgacha ta'limda innovatsion yondashuvlar." *Pedagogik izlanishlar*, 2022.

7. To'xtayeva, S. *Bolalar psixologiyasi*. Toshkent: O'zbekiston pedagogika nashriyoti, 2020.
8. UNESCO. *Early Childhood Care and Education Digital Toolkit*. Paris, 2023.
9. Rahimova, N. "Ertak terapiyasining zamonaviy metodlari." *Bolalar rivoji jurnali*, 2024.
10. Karimova, D. "Multimediali o'yinlarning emotsional ta'siri." *Ta'lim va innovatsiya*, 2023.
11. G'ulomov, A. *O'zbek xalq ertaklarining tarbiyaviy mohiyati*. Toshkent: Ma'naviyat, 2019.
12. O'zbekiston Respublikasi "Maktabgacha ta'lim to'g'risida"gi Qonuni, 2019-yil 16-dekabr.
13. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi qarori: "Raqamli ta'limni rivojlantirish konsepsiyasi 2030", 2021-yil.
14. Kadirova, M. "Virtual o'yinlar orqali bolalar shaxsini rivojlantirish." *Pedagogika va psixologiya*, 2022.
15. G'anieva, S. "Etnopedagogik qadriyatlar va ularning raqamli ta'limdagi ifodasi." *Ilmiy-amaliy konferensiya materiallari*, 2023.